

Eesti Puuetega Inimeste Koja
Ajakiri 4/2002

Sinugda

2003

**The European Year of People with Disabilities
Euroopa Puuetega Inimeste Aasta**

SISUKORD

Juhtkiri

Koostöö organisatsioonide tasandil 4

EPI Kojal uus juhatus 8

Aasta 2003 on Euroopa
Puetega Inimeste Aasta

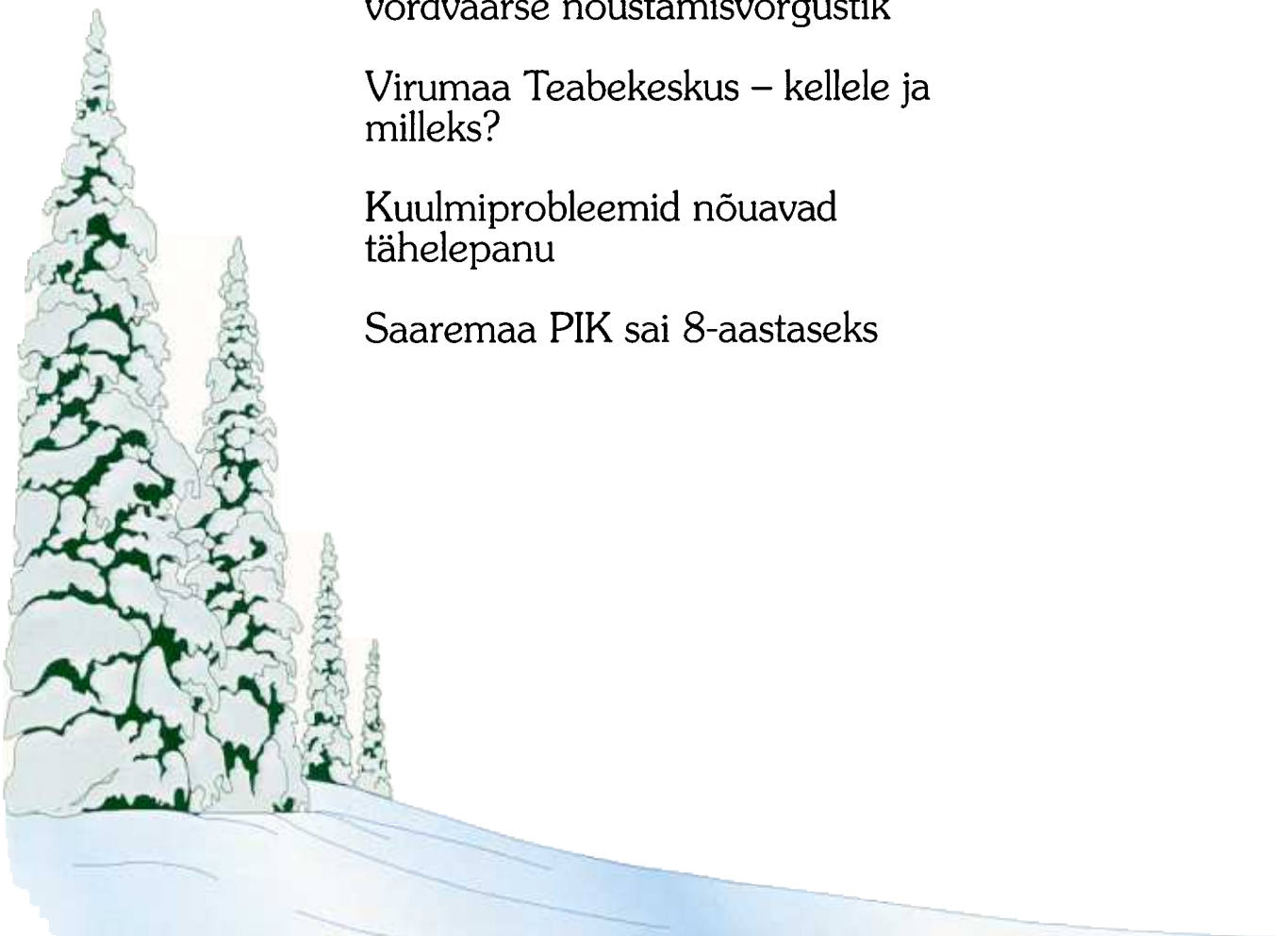
Liikumispuudega noor hüppab,
lendab ja tantsib

Puetega inimeste tugiisiku-
võrdväärse nõustamisvõrgustik

Virumaa Teabekeskus – kellele ja
milleks?

Kuulmiprobleemid nõuavad
tähelepanu

Saaremaa PIK sai 8-aastaseks

uhtkiri

Hea lugeja.

Varsti pärast seda, kui mu isa suri, nägin unes, et tantsisin temaga valssi. See oli imeline unenägu ja erakordne tunne, sest elus ei olnud ma kunagi isaga tantsinud – mu isa saabus sõjast vigastatuna, aga mina olen sündinud peale sõda. Tänapäeva terminit kasutades oli mu isa puudega inimene, aga meie jaoks oli ta perekonna pea, autoriteet, haritud ja andekas mees, kelle õlgadel oli pikka aega terve meie pere ülevalpidamine. Isa ei saanudki pensionipõlve maitsta, ka oma viimast, 70. sünnipäeva tähistas ta tööl kolleegide hulgas.

Mu isa oli tublim ja hakkajam kui paljud nn terved inimesed. Ta sõidutas meid autoga, ta ujus ja sukeldus, tegi maakodus nii palju kui suutis ja tema huumorimeel oli võrratu. Mitte kunagi ei ole ma näinud teda kurjustamas või kibestumas oma puude pärast. Hiljem olen mõelnud, et kindlasti pidi ju selline õnnetus – noorest kenast tervest mehest sai üleöö raske liikumispuudega inimene – tema psüühikatki kuidagi mõjutama, aga ma ei tea küll, kuidas, sest alati oli ta abivalmis, sõbralik ja vaimukas. Palju lugenud ja haritud, aga mitte kunagi oma eruditsiooniga eputav. Ja omad märkused ning õpetussõnadki oskas ta niiviisi välja öelda, et need tundusid pigem filosoofia kui dotseerimisena, mõjusid aga seda enam.

Ainult siis, kui me kabekesi väljas liikusime, tuli mul oma isa eest seista, sest iga teine võõras arvas heaks märkusi teha või pärida või lihtsalt näpuga näidata ja abhetada. Meie toonane mentaliteet ju tunnistas vaid noorte ja tervete maailma. Ja ega see tänasekski vist palju muutunud ole. Mäletan, et väiksemana näitasin sellistele pealetikkujatele keelt või rusikat, aga isa ainult naeratas leebelt.

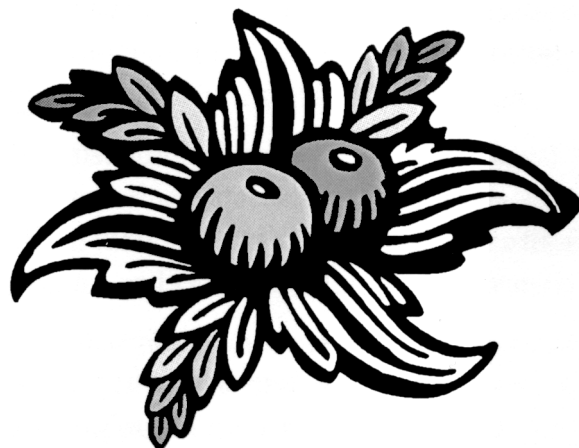
Isast jäid maha päevikud. Ja kui ma neid lugesin, leidsin sealt, et isa oli oma arved saatuse ja Jumalaga klaaritud siis, kui ta veendus, et ülejäänud elu tuleb tal elada vigasena. Siis oli ta oma ahastuse endast välja kisendanud ning töötanud endale elada nii normaalset elu kui tema olukorras vähegi võimalik. Ja seda töötust pidas ta surmani.

Soovin kõigile südamest jõudu olla suurem oma saatusest.

Maimu Berg

Soome Instituudi kultuurisekretär

Koostöö organisatsioonide tasandil

*Üksainus sõna,
mis toob rahu,
on parem
kui tuhat kasutat sõna.*
(Dhammapada)

Eesti Puuetega Inimeste Koda on kokku kutsunud selleks, et koostöös erinevate puuetega inimeste organisatsioonidega (neid on praegu 46) ja võim- ning valitsusorganitega leida võimalikke lahendusi puuetega inimestele võrdväärsete tingimuste ja võrdsete võimaluste loomiseks ühiskonnas.

Oma ettevõtmistes on EPI Koda oma eesmärgiks seadnud kaasata puuetega inimeste ühendusi igasse otsustamisse, mis on seotud puuetega inimestega ning arvestada kõikide arvamusega.

Praeguseks on EPI Koda tegutsenud juba 9 aastat.

Oma tegutsemise viimaste aastate märksõnaks on "**koostöö**". Meie jõuks on koos tegemine, koos mõtlemine, koos ühise asja ajamine, koos otsustamine. Sellise võimaluse annab meile see, et enamus puuetega inimesi ja puuetega laste vanemaid kuuluvad vabatahtlikesse organisatsioonidesse, olgu siis seltsi, ühingu või liitu. Nii on moodustunud tihe puuetega inimeste koostöövõrgustik üle Eesti.

Järgmise aasta tegevuskava saab kokku võtta järgnevalt:

Informatsiooni kogumine ja edastamine oma liikmesorganisatsioonidele ja üldsusele, oma tegevuse avalikustamine.

Kõikide huviliste käsutuses on meie informatiivne kodulehekülg: www.epikoda.ee. Neli korda aastas ilmub EPI Koja ajakiri "Sinuga". Ajakiri on ilmunud juba 8 aastat ja on spetsiaalseks puuetega inimeste elu ja tegemisi käsitlevaks informatsiooniallikaks.

EPI Koja ja liikmesorganisatsioonide tegevust on kajastatud nii televisioonis kui ka meedias.

EPI KOJA PROJEKTID AASTAL 2002

Traditsioonide kohaselt toimus/toimub EPI Koja korraldamisel:

- Vabariiklik VII Puuetega Inimeste Kultuurfestival, mis toimus sel aastal 14.-16. juunil Viljandis.
- Invatranspordialase teenuse osutamine liikmesorganisatsioonidele.

- Puuetega noorte kunstilaager Pivarootsis.
- Seminar Rahvusvahelise Puuetega Inimeste Päeva tähistamiseks 03. detsembril 2002. Sel aastal on see ka Euroopa Puuetega Inimeste Aasta (2003) avalöögiks.

Jätkuvad projektid:

- Puuetega lastele ja vanematele osutatavate teenuste arendamine;
- Projekt "Mis on puudega inimesel Euroopa Liitu asja?";
- Projekt "Agenda 22", mis on suunatud kohalikele omavalitsustele;
- Puudega inimesele mõeldud sotsiaalse rehabilitatsiooni arendamine.

Algatatud projektid:

- KAMPAANIA 2003 (vt lähemalt Meelis Joosti artiklist)

KOOSTÖÖ EV VÕIMU- NING VALITSUSORGANITEGA

Oleme teinud aktiivset koostööd riiklike institutsioonidega puuetega inimeste sotsiaal-, tervishoiu-, haridus-, kultuuri- alastes ning tööhõive küsimustes.

Oleme pannud rõhku suhete arendamisele kultuuri-, haridus- ja sotsiaalministeeriumiga. Oleme teinud ettepanekuid ja pöördumisi seoses sea-

dusmuudatustega. Tore on tõdeda, et meiega arvestatakse.

Ettevalmistatud ja allakirjutamise faasis on koostööleping Sotsiaalministeeriumi, EPI Koja ja EPI Fondi vahel.

KOOSTÖÖ ERINEVATE PARTNERITEGA

EPI Koda teeb koostööd:

Sotsiaalministeeriumi, Haridusministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Välisministeeriumi, Astangu Kutser rehabilitatsiooni Keskuse, Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti, Tallinna Pedagoogikaülikooli, Tallinna Pedagoogilise Seminari, Poliitikauuringute keskus "Praxise", Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit, Euroopa Noored Eesti büroo ja projektiga "*THINK Baltic Extension*".

Üldkogu 5.-6. aprillil 2002

EPI Koja esindajad osalevad:

Haridusfoorumis;

Sotsiaalministeeriumi juurde moodustatud puuetega laste ja täiskasvanute rehabilitatsiooni töögrupis;

Tehniliste abivahendite ja rehabilitatsiooniteenuste ekspertkomisjonis;

Eesti Haigekassa Ravikindlustusnõukogus;

Sotsiaalministeeriumi eakate poliitika komisjonis;

Euroopa Liidu Tulevikukonvendi Eesti kodanikuühenduste kontaktgrupi korraldustoimkonnas.

Koostöövalmidus erinevate asutuste ja MTÜ-ga iseloomustavate näidetena saab esile tuua järgneva:

- Aktiivne osalemine Rootsi *Agrenska Fonda SA* poolt Eestisse loodava Puuetega laste nõustamis- ja rehabilitatsioonikeskuse asutamisel;
- Koostöös Generum Erakooliga toimusid inglise keele kursused puuetega inimestele;
- Teater Vanalinnastuudiolt sooduspakkumised teatrietendustele;

- Koostöö TPÜ kasvatusteaduste teaduskonnaga osalesid eripedagoogika eriala üliõpilased õppepraktilal EPI Kojas, Eesti Kurtide Liidus, Eesti Vaimupuuetega Inimeste Tugiliidus, Eesti Liikumispuuetega Inimeste Liidus ja Tallinna PIK-s;
- Koostöö ülikoolidega – erinevates tudengite poolt läbi viidud uurimistöodes kasutatakse EPI Koja uuringut “Krooniliste haiguste ja puuetega inimeste elukvaliteet Eestis 2001”;
- Osalemine Eesti Patsientide Nõukoja poolt korraldatud patsiendi ja tervishoiu teemalistel seminaridel.

VABARIIKLIKE LIITUDE JA KOHALIKE KODADE VAHELISE KOOSTÖÖ PARANDAMINE

EPI Koja üheks eesmärgiks on oma liikmesorganisatsioonide tegevuse aktiveerimine. Selleks korraldatakse nende juhtidele erinevaid koolitusi, mis on nii valdkonnaspetsiifilised kui üldisi juhtimisoskusi täiendavad.

Läbi on viidud koolitused:

- Suhtlemine ja koostöö;
- Erinevad rollid inimese elus;
- Kuidas suhelda meediaga;
- Koosoleku juhatamine.

**Kodade ümarlaud
Hiiumaal 29.-31.
juuli 2002, esineb
asekantsler Riho
Rahuoja**

Koolituste kaudu õpitakse ka paremini üksteist tundma, mis on oluliselt parandanud organisatsioonide ja EPI Koja koostööd. Kuid see ei ole ainus EPI Koja tegevus koostöö parandamiseks. Oluliseks oleme pidanud jätkata ümarlaudade kokkukutsumist, kus vahetatakse informatsiooni ja kogemusi ning lahendatakse üleskerkinud probleeme. Algatus on andnud positiivseid tulemusi ning tõestanud oma vajalikkust.

EPI Koda tunneb rõõmu kõikide õnnestumiste üle ning toetab vastavalt võimalustele nõu ja jõuga liikmesorganisatsioonide ettevõtmisi.

Sel aastal tähistasid Eesti Kurtide Liit ja Põhja-Eesti Pimedate Ühing oma 80. aastapäeva ning 10. aastapäeva Eesti Vähiliit, Eesti Hemofiiliaühing ja Eesti Diabeediliit.

On tore, et sel aastal alustas tööd uue energia ja koosseisuga Jõgeva PIK, juhatuse esimees Luule Palmistega eesotsas. Hea meel oli Lääne-Virumaa PIK uute ruumide ja komplekteeritud meeskonna üle, kus on tööd vedamas juhatuse esimees Tiia Sihver ja tegevdirektor Liina Kits. Tallinna PIK tegevjuhi Pirjo Vaarmaa ja juhatuse esinaise Külli Urb eestvedamisel avati oktoobrikuus Tallinnas puuetega inimestele tegevuskeskus.

Näiteid ühingute jätkusuutlikkusest on palju.

VÄLISSUHETE ARENDAMINE

Jätkunud on EPI Koja aktiivne töö väliskontaktide arendamisel Euroopa Liidu suunal. Meid on tunnustatud ja aktsepteeritud koostööpartnerina rahvusvahelisel tasandil. Märkimisväärseks saavutuseks võib nimetada EDF (European Disability Forum) vaatlejaliikmeks vastu võtmist, mis annab rohkem võimalusi osaleda otsustusprotsessides Euroopa tasandil.

Tihenenud on kontaktid välisriikide puuetega inimeste organisatsioonidega, eelkõige Soome, Taani ja Rootsiaga, aga ka Norra, Ungari, Sloveenia, Portugali ning Prantsusmaa puuetega inimeste katusorganisatsioonidega. Oluline on neid kontakte ühiste projektide ning ürituste abil veelgi edasi arendada.

Tulevikku vaadates on EPI Kojale tähtsad:

- Organisatsiooni pidev arenemine;
- EPI Koja põhikirja muutmine;
- aktiivsem tegelemine invapoliitikaga;
- laialdasem EPI Koja ja liikmesorganisatsioonide tutvustamine;
- koostöövalmidus;
- 2003. a., Euroopa Puuetega Inimeste Aasta, ettevalmistamine ja edukas läbiviimine.

Kokkutulemine on algus. Kokkujäämine on progress. Koostöö on edu.

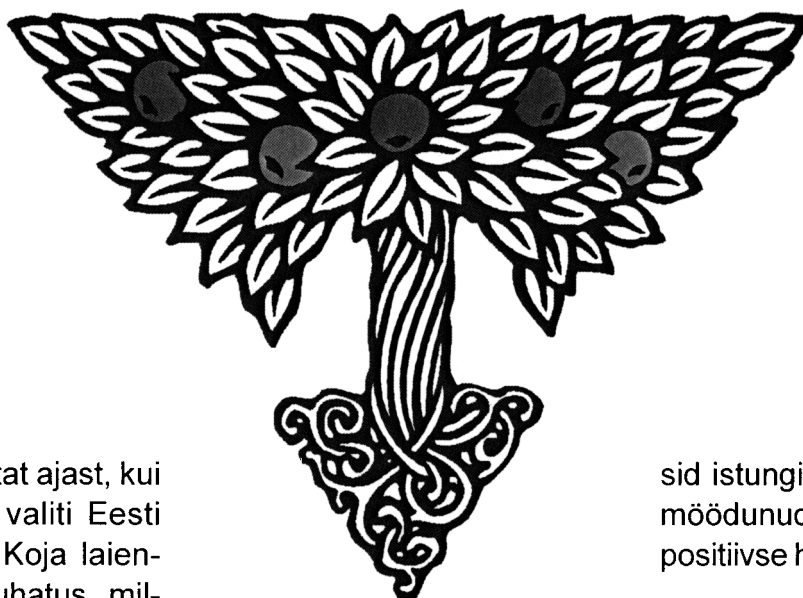
Ilusat algavat Puuetega Inimeste Aastat kõigile!

Lissi Kurg

EPI Koja tegevdirektor

Eesti Puutega Inimeste Kojal uus juhatus

Möödunud on 4 aastat ajast, kui 1998. a. 17. juunil valiti Eesti Puutega Inimeste Koja laiendatud istungil uus juhatus, millesse kuulus 9 liiget. Kuna valimisperioodi pikkuseks on põhikirjaliselt neli aastat, toimuski 05. septembril 2002. a. Eesti Puutega Inimeste Koja laiendatud istung, mille päevakorrapunktiks: uue juhatuse valimine.

Põhikirjaliselt valitakse Koja juhatus lihthäälte-enamusega.

Istung algas juhatuse eestseisja Helve Luige ettekandega, milles saime ülevaate juhatuse viimase 4 aasta tööst-tegemistest. Peale ettekande kuulamist and-

sid istungist osavõtjad juhatuse möödunud perioodi tegevusele positiivse hinnangu.

Pr Helve Luik rõhutas oma sõnavõtu lõpus, et erinevates suhetes on häid ja halbu aegu, on mõistmisi ja mittemõistmisi, on nõustumisi ja mittenõustumisi, kuid määravaks saab ikkagi see, kui suhetes suudetakse teha kompromisse, veldamaks vankrit ühes suunas.

Eesti Puutega Inimeste Koda on puuetega inimeste valdkonnas tehtava töö üleriigiliseks koostöönning koordinatsiooniorganiks, mis ühendab vaba tahte alusel puuetega inimeste vabariiklikke puuetega inimeste liite, kohalike puuetega inimeste kodasid ning teisi juriidilisi isikuid, kelle tegevusvaldkonnas on töö puuetega ini-

EPI Koja laiendatud istungist osavõtjad

mestega. Seega on ringkond, kellega tuleb Kojal igapäevatöös suhelda, suur. Nii palju, kui on inimesi, on ka erinevaid suhtumisi ja arvamusi, seetõttu on raske korraldada oma tööd nii, et kõik tehtavaga rahul oleksid.

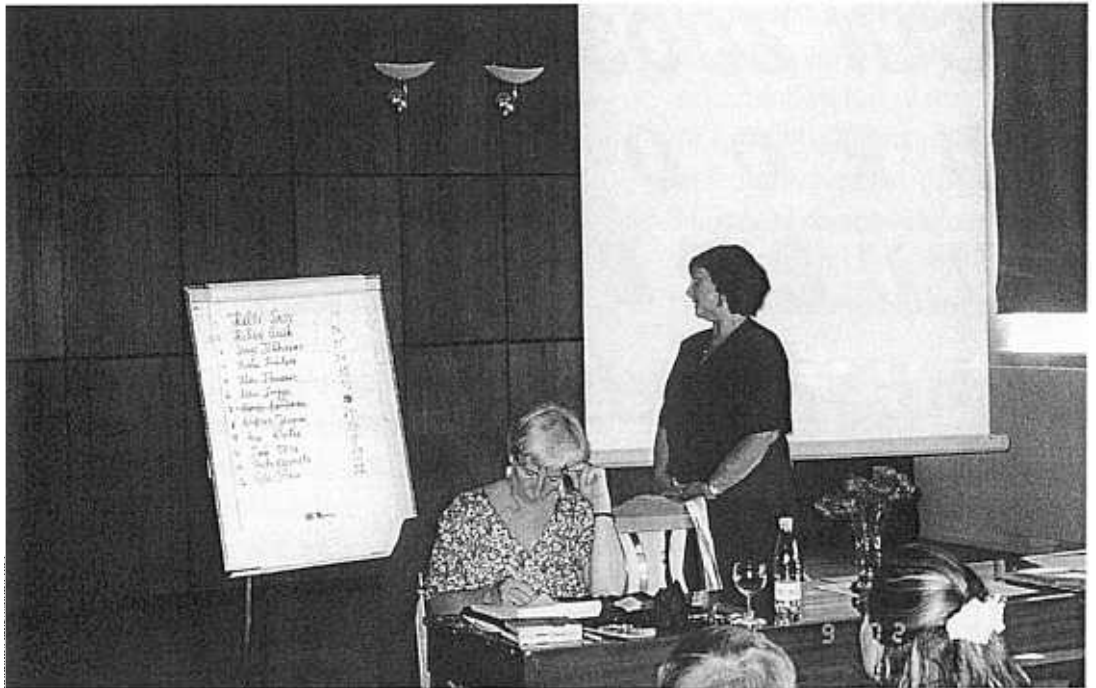
05. 09. 2002. a. toimunud istungi korralduse ning valimistulemustega on suur hulk osavõtnuid rahul, aga leidub kindlasti ka rahulolematuid. Ühtegi asja ei saa siin elus teha nii hästi, et rahulolu oleks 100%-line. Istungist võtsid osa 39 selleks volitatud esindajat ning puudus 7.

Kes on need inimesed, kes valiti uude juhatusse?

Helve Luik, Sirje Tihhanov, Kaia Kaldvee, Andres Jaigma, Ülo Paas, Ulvi Tammer, Rein Suppi, Ago Kiviloo, Helle Sass.

Valimistulemuste põhjal saab öelda, et kõige rohkem hääli kogunud Helve Luik (36 häält), sai kohalolijatelt 92%-lise toetuse ning viimasena juhatusse pääsenud Andres Jaigma (27 häält) 69%-lise toetuse. Teiste juhatuse valitute hääled jäid 32-35 hääle vahele, seega võib juhatusele antud toetuse suuruseks pidada 85%.

Kuna juhatusse valiti isikuid, mitte aga kui kodade või liitude juhte, siis iga juhatuse liige esindab juhatuses kogu puuetega inimeste süsteemi, mitte aga

Senta Michelson ja Hedi Gehrke loevad hääli kokku

oma koda või liitu. Valitud juhatuse liikmete hulgas on liitudest 6 inimest ning kohalikest kodadest 3 inimest, kelle hulgas nägemispuudega inimene, füüsilise puudega inimene, diabeetikud, kurtide esindaja, vähihaigete esindaja, puuetega laste ja nende vanemate esindajad.

Arvan, et valitud juhatuse liikmete hulgas on kompe-

tentsed inimesed, kes tänu oma suurtele kogemustele erinevates valdkondades suudavad teha hästi neile usaldatud tööd.

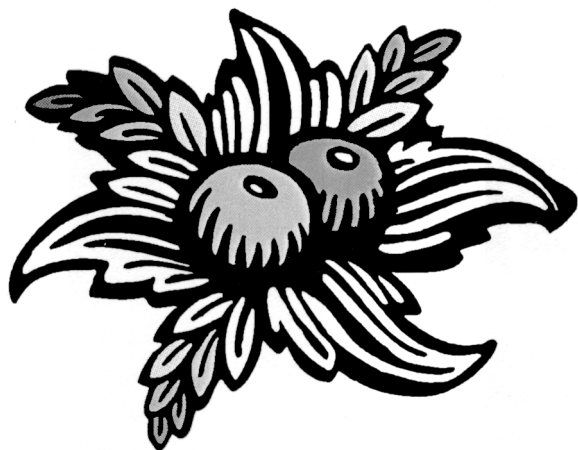
Lõpetuseks tahaks aga öelda järgmist: oma ettepanekute ja muredega võite alati pöörduda juhatuse poole ning kui peate oluliseks, siis miks mitte volitada mõnda juhatuse liiget (kes oma sarnase puude tõttu sobib kõige paremini esindama teie puude-liitu) tegelema Teie probleemidega.

Kaia Kaldvee

vaimupuudega lapse ema,
Ida-Virumaa Puuetega Inimeste
Koja tegevjuht,
Eesti Puuetega Inimeste Koja
juhatuse liige

AASTA 2003 ON U R O O P A U U E T E G A INIMESTE AASTA

MIS ON EUROOPA PUUETEGA INIMESTE AASTA?

Puuetega Inimeste Päeval 3. detsembril 2001 võttis Euroopa Komisjon vastu otsuse kuulutada aasta 2003 Euroopa Puuetega Inimeste Aastaks. See otsus annab puuetega inimestele kogu Euroopas võimaluse tuua esile puuetega inimeste õiguste ning elukvaliteedi alaseid küsimusi ning midagi selles vallas ära teha. Euroopa Puuetega Inimeste Aasta eesmärke kirjeldab 2002. a. märtsis Euroopa Puuetega Inimeste Kongressil Madridis vastu võetud

MADRIDI

DEKLARATSIOON.

Selle dokumendi eestikeelse teksti leiad elektroonilisel kujul EPIK kodulehelt www.epikoda.ee ning Madridi deklaratsiooni kodulehelt www.madriddeclaration.org, klikates Eesti lipule lehekülje ülaosas.

Kindlasti tasub külastada ka Euroopa puuetega inimeste

katusorganisatsiooni EDF (European Disability Forum) kodulehekülge www.edf-feph.org

Miks meil seda aastat vaja on ja mis me selle jooksul teeme?

Kuigi tegemist on Euroopa Liidus sündinud initsiatiiviga, kutsub Euroopa Komisjon üles kõiki Euroopa majandus- ja kultuuriruumi riike andma oma osa Euroopa Puuetega Inimeste Aasta parimaks elluviimiseks. Seetõttu on Eesti Puuetega Inimeste Koda võtnud nõuks tähistada Euroopa Puuetega Inimeste Aastat ka Eestis.

Oluline on osaleda Euroopa Puuetega Inimeste Aasta raames teiste korraldatud üritustel ning ise üritusi korraldada. Aasta 2003 eesmärgiks on algatada dialoog puuetega inimeste elukvaliteedi ning õiguste teemal, ning seda nii Euroopa tasandil kui riiklikul, regionaalsel ning kohalikul tasandil.

Kuna Sina tead ise kõige paremini, mis on Sinu orga-

nisatsiooni või linna ja maakonna, valla või aleviku kõige teravam küsimus puuetega inimeste õiguste ning elukvaliteedi vallas, siis on aasta 2003 Sulle toeks selle probleemi esitamisel otsustajatele.

Eesti Puuetega Inimeste Koda annab liikmesorganisatsioonidele võimaluse korraldada seminare, mis on pühendatud Euroopa Puuetega Inimeste Aastale. Selliseid seminare toimub kokku 16 ning neid korraldavad maakondlikud puuetega inimeste kojad ning puudeliidud koos. Siin avaneb liitudele ja koda-dele hea võimalus korraldada koos üritus, kus saab käsitleda kõige olulisemaid probleeme, mis antud liidul või kojal on tekkinud. Nimetatud seminarid korraldatakse EL Access programmi raames rahastatava projekti KAMPAANIA 2003 abil.

2003. aasta, Euroopa Puuetega Inimeste Aasta, avaürituseks Eestis on 3. detsember 2002.

Vastavalt pikaajalisele traditsioonile korraldab EPIK

Puuetega Inimeste Päeval Rahvusraamatukogus konverentsi, millele järgneb sotsiaalministri pr. Siiri Oviiri vastuvõtt. Puuetega Inimeste Päeval osaleb ka EDF direktor hr. Stefan Trömel ning mitmed EPI Koja koostööpartnerid kodu- ja välismaal.

Euroopa Puuetega Inimeste Aastal tahab EPIK tihendada kontakte teiste Euroopa riikide katusorganisatsioonidega, et olla valmis konstruktiivseks koostööks ning puuetega inimeste elukvaliteedi parandamiseks järgnevatel aastatel. See, mis hetkel tundub võimatu, võib aastate jooksul teoks saada. Jääme lootma, et Euroopa Puuetega Inimeste Aasta 2003 annab meile uut teavet ning innustab meid kõiki uutele pingutustele, et puuetega inimeste olukord Eestis paraneks.

Mida tehakse Euroopa Liidu maades?

Euroopa Liidu maades on kokku üle 37 miljoni puudega inimese. Aastal 2003 tahab Euroopa Komisjon ning puuetega inimeste liikumine Euroopa Puuetega Inimeste Aasta abil suunata ühiskonna tähelepanu barjääridele ning diskrimineerimisele, millega puuetega inimesed oma

igapäevaelus kokku puutuvad ning parandada puuetega inimeste elukvaliteeti.

Rohujuure tasandil läbiviidava kampaania kaudu püütakse 2003. a. jooksul saavutada puuetega inimeste probleemide käsitlemine kõigis EL poliitikavaldkondades. Euroopa puuetega inimeste katuseorganisatsioon EDF keskendub oma töös Euroopa Liidu direktiivile võrdsest kohtlemisest tööpaigas, parandades nõnda töötavate puuetega inimeste olukorda ning suurendades võimalusi mittetöötavatel puudega inimestel tööle saada.

EDF on saanud *Phare* programmist toetust, et kaasata võimalikult palju oma tegevistesse kandidaatriikide puuetega inimeste katusorganisatsioone. Eesmärgiks on leida igale kandidaatriigile tugiorganisatsioon ühe EL liikmesriigi puuetega inimeste katusorganisatsiooni näol. EDF soovib lähemalt tutvuda kandidaatriikide organisatsioonide ülesehitusega ning puuetega inimeste olukorraga nendes riikides, et olla paremini valmis arvestama nende riikide puuetega inimestega oma töös. Projekti raames toimub organisatsiooni ülesehitusealased koolitusseminarid kõigis kandidaatriikides, korraldajaks kohalik katusorganisatsioon. Lisaks sellele saavad kandidaatriikide katusorganisatsioonide esindajad tutvuda Euroopa

institutsioonidega, et olla paremini valmis nendelt institutsioonidelt edaspidi tuge saama.

Euroopa Komisjon organiseerib ulatusliku ürituse "Get on Board". Tegemist on bussiga, mis läbib kõik 15 Euroopa Liidu riiki, alustades 2003. a. jaanuaris Ateenast. Bussiga sõidavad kaasa puudega lapsed, nende sõbrad ning kaaslased. Iga riigi puuetega inimeste organisatsioonid organiseerivad bussi peatuspaikades üritusi.

Lisaks bussile toimub aasta jooksul mitmeid teisi üritusi, kus puudelisi ja mittepuudelisi kaasatakse koos tegutsema 2003. a. edukaks elluviimiseks.

Euroopa Puuetega inimeste aasta ürituste motoks on: "Mitte midagi puuetega inimeste kohta ilma puuetega inimesteta" (*Nothing about us without us*). EPIK valis meile laekunud hüüdlause ettepanekute hulgast välja kerge- ja arusaadava ning lakoonilisema – "**Maailm meile kõigile**".

Kas mina saan ka midagi ise ära teha?

2003. aasta eesmärgiks ongi ärgitada puuetega inimesi ning puuetega inimeste

organisatsioone aktiivsele tegevusele puuetega inimeste elukvaliteedi tõstmise nimel. Selge on see, et ilma materiaalsete vahenditeta pole võimalik suuri muutusi esile kutsuda. Samas on julge pealehakkamine pool võitu! Kui suudate oma koostööpartnereid ning omavalitsuse ametnikke veenda, et teile antaks võimalus tegutsemiseks ning teid toetatakse vähemalt moraalselt, on seegi hea algus.

KAMPAANIA 2003 projekti raames korraldatavatel seminaridel saategi auditooriumi tähelepanu tõmmata kõige valusamatele probleemidele.

2003. aasta kokkuvõtteid teeme 3. detsembril 2003 ning sellel üritusel võiksime tunnustada Euroopa Puuetega Inimeste Aasta edukaid tegijaid mitmes kategoorias. Millised need kategooriad on, saame otsustada üheskoos. Kindlasti peaksid tunnustust leidma kõige aktiivsem puudega inimene, aktiivseim organisatsioon, parim puuetega inimeste tööandja, enim puuetega inimeste probleemistikuga tegelenud omavalitsus jne.

Peaasi on näha enda ees põnevaid väljakutseid ning üritada teele kerkinud takistused ületada!

Seoses 2003 aasta kuulutamisega Euroopa Puuetega Inimeste Aastaks, on välja töötatud ka ideoloogia, mis on hoolimata meie immuunsusest ideoloogiate vastu ära toodud järgnevalt.

Teemad, millele Euroopa Puuetega Inimeste Aasta soovib tähelepanu osutada:

Ärgem otsustagem puuetega inimeste probleemide üle ilma puuetega inimesi kaasamata!

Aasta jooksul püütakse saavutada puuetega inimeste senisest suurem kaasamine organisatsioonide kaudu otsustusprotsessidesse. Puuetega inimeste organisatsioonid on puuetega inimeste esindajad kõikjal Euroopas ning need organisatsioonid otsivad võimalusi pikaajaliseks koostööks Euroopa Liidu institutsioonidega.

Puuetega inimestel on samad inimõigused kui teistel kodanikel!

Puuetega inimestele tuleb osutada vajalikku abi, et nad saaksid nõuda kõikide inimõiguste laienemist puuetega inimestele. Selleks peavad kõik osapooled üles näitama positiivset ning toetavat suhtumist, et ühiselt saavutada püstitatud eesmärk.

Puudega inimesed vajavad võrdseid võimalusi, mitte heategevust!

Muutma peaks negatiivset suhtumist puuetega inimestesse ning algatama uut tüüpi poliitilise lähenemise, mis paneb rõhu arengule ning võrdsete võimaluste loomisele. Puuetega inimesi ei tohi diskrimineerida üheski eluvaldkonnas.

Ehitagem ühiskond nii, et see sobiks kõigile!

Eemaldada tuleb tõkked, mis viivad diskrimineerimise ning sotsiaalse tõrjutuseni. Puuetega inimesed peavad ka ise üritama ühiskonnas kaasa lüüa, mitte nägema ainult takistusi, mis on niigi ilmsed. Rohkem tuleks näha olemasolevaid võimalusi ning nendest kinni haarata.

Iseotsustamine ja vabanemine eelarvamustest!

Puuetega inimestel on kontroll oma elu üle ning nad võtavad oma otsused vastu ise ning teevad ise valikuid. Puuetega inimesed peavad uskuma oma võimlustesse, edasiminekusse, aktiivsesse ellu ning eneseväärikusse.

Võrdõiguslikkus ning osalemine kõikidel elualadel!

Muutkem puuetega inimesed nähtavaks kõikjal, saavutades selle läbi võrdsed võimalused ning osalemine ühiskonnaelu kõigis aspektides. Tõsta tuleb avalikkuse teadlikkust ning ärgitada ühiskonda ning iseennast avaldama oma arvamust.

Puudega inimesed on aktiivsed kodanikud!

Kodanikuühiskonna alus on osalemine oma elukoha ettevõtmistes ning aktiivseks kodanikuks olemine. Puuetega ini-

mesed annavad oma panuse ühiskonda kõikidel elualadel. Puuetega inimeste panust tuleb väärtustada kui ühiskonda edasiviivat jõudu, samadel alustel kui iga teise aktiivse kodaniku panust.

Muutkem igapäevane elukeskkond kõigile ligipääsetavaks!

Kui lõppeesmärgiks on saavutada puuetega inimeste osalemine kõikides ühiskonnaelu sfäärides, on väga oluline ligipääsetavuse tagamine. Tuleb leida uusi mooduseid ligipääsetavuse parandamiseks ning puuetega inimeste aktiivseks osalemiseks igapäevaelus.

Iseseisev elu!

Võimaldada puuetega inimestele piisavat toetust ning sobivaid teenuseid, tagades nii puuetega inimeste toimetulek igapäevaelus. Isiklikud abistajad, koolitatud ning kättesaadav personal peab olema suuteline aitama puuetega inimestel osaleda igapäevaelus.

Erisuste respekteerimine!

Avaliku arvamuste muutumine ning üldsuse parem informeeritus aitab võidelda eelarvamuste ning näpuganäitamise vastu. Isiklike kogemuste jagamine on väga mõjuvõimas. Igal võimalusel peab olema valmis tooma näiteid, millise diskrimineerimiseni võib viia vähene teadlikkus ning ühiskonna valearusaamad.

MILLISED VÕIKSID OLLA MEIE TULEVIKUVÄLJAVAATED?

Osaledes 9. oktoobril Euroopa Komisjoni Eesti delegatsiooni ning Avatud Eesti Fondi korraldatud *Phare Access* 1999. a. programmi lõpuseminaril, tekkis mitmeid mõtteid. Lõppenud *Phare Access* programmi projektide läbiviijate hulgas oli mitmeid EPIK liikmesorganisatsioone ning nende poolt ellu viidud koolitused, teenuste arendamise alane töö ning koostöö ettevõtete ja kohalike omavalitsustega puuetega inimeste elukvaliteedi arendamise vallas oli muljetavaldav. See näitab, et EL sotsiaalse mudeli toel ning tänu meie organisatsioonide julgele pealehakkamisele ja aastate jooksul kogunenud oskustele on võimalik palju saavutada.

Aasta 2003 peakski kujunema planeerimise ning kontaktide sõlmimise ajaks, et olla valmis juba alates 2004. a. (juhul kui Eesti liitub EL-iga) tegutsema aktiivselt EL struktuurifondide poolt toetatava arendustegevuse elluviimiseks. Siinkohal on ülimalt oluline osata ning tahta teha koostööd nii omavahel, kui ka avaliku sektori ning erasektoriga. Kuna avanevaid võimalusi on rahaliselt raske võrrelda praegustega, saab finantside suunamine puuetega inimeste hüvanguks olla võimalik eelkõige siis, kui meil on kogemustega omandatud oskused ja usaldusväärne maine.

Olulised on ka tihedad kontaktid teiste Euroopa riikide puuetega inimeste organisatsioonidega. Siin on juba suur töö tehtud, kuid üleöö teineteist tundma õppida pole võimalik. Sellepärast üritab EPIK leida Eesti puuetega inimeste ühendustele kontakte Euroopa maade organisatsioonide hulgas. Et hoida ennast kursis pakutavate võimalustega, soovitan regulaarselt vaadata EPIK koduleheküljelt rubriiki "Puuetega inimene" ja "Euroopa Liit", kus on üleval Euroopa puuetega inimeste katusorganisatsiooni EDF ingliskeelsed

nädalakokkuvõtted. Nädalakokkuvõtted sisaldavad informatsiooni EDF-i poolt teostatava poliitikamõjutustöö kohta, aruandeid puuetega inimeste temaatikaga seotud ürituste kohta, aga ka konkreetseid koostööpakkumisi.

Millal saame 2003. aasta raames toimuvaid üritusi koos arutada?

EPIK korraldab 12. detsembril käesoleval aastal Estonia teatri talveaias liikmesorganisatsioonidele aastalõpuürituse, mille raames arutame KAMPAANIA 2003 projekti seminaride korraldamist.

Üritusel paneme paika 16 seminari toimumise ning arutame koos läbi seminaride temaatika ning tingimused. Teeme kokkuvõtteid 2002. aastast ning arutame Euroopa Puuetega Inimeste Aasta raames nii Eestis kui Euroopas toimuvat.

Meelis Joost

Eesti Puuetega Inimeste Koja
välissuhete spetsialist

Liikumispuudega noor hüppab, lendab ja tantsib

Lausa kohatu näib sellist pealkirja kirjutada. Me oleme harjunud liikumispuudega inimest siduma ratastooli, raskustega või vaevalise liikumisega, kehva koordineerimisega jne. Samas teame, et liikumispuudega inimene valitseb oma keha ja liikumist tunduvalt paremini vees. Kindlasti oleks liikumine kergem ka kosmoses, kaaluta olekus, kuid teadaolevalt pole seal keegi veel ratastooliga käinud. Küll aga on võimalik luua ka Maa peal tingimusi, mis keha kaalu vähendavad ja "kosmosetunde" tekitavad. Kosmonautide treeningkeskusesse selleks minema ei pea, selle eest on nutikad eestlased hoolitsenud ja oma ideid ellu viies välja arendanud nii sportliku kui liikumist arendava drenažööri. Tegemist on vendade Juhan ja Jaak Grossi drenažööridega: **Grossi drenažööri** ja **grossinguga**.

Mitmetel Tallinna ja Pärnu liikumispuudega noortel on olnud võimalus osaleda treeningutes, kus kasutatud on nii üht kui teist drenažööri. Pea kõik (nii terved kui puudega inimesed) on esimesel treeningul tundnud hirmu eelkõige harjumatu keha asendite tõttu. Tundub näiteks ju mõeldamatu ujuda kõhuli pööranda kohal ja sugugi mitte vastu maad prantsatada. Siiski nii see on ning drenažöör aitab "taltsutada" gravitatsiooni. Ja juba järgmistest treeningutest õpib inimene tundma ning tasapisi valitsema oma keha hoopis uut moodi. Sportlikul drenažööril saavad võimalikuks hüpped, lennud ja pika treeningu tulemusena kasvõi õhusaltod. Liikumist arendava

drenažööri abil hakatakse tunnetama ja otsima oma keha tasakaaluasendit, paraneb koordineerimine ja keha valitsemine. Võimalikuks saab proovida teha seda, mis muidu olnuks võimatu. Videolindile on salvestatud näiteks iseseisvalt mitte kõndiva neiu esimesed peotantsusammud treeneriga, kus liikumise abivahendiks pole mitte ratastool, vaid drenažöör. Kaks või mitu drenažööri ühes ruumis võimaldavad tegelda kas palli- ja liikumismänguga, liikumisharjutustega jne. Siiski ei toimu kõik iseenesest ja võluväl. Drenažöör annab suure füüsilise koormuse ning hoidmaks ära ülekoormusi, tuleb treeninguid alustada mõõdukalt, tasapisi koormusi suurendades ning tähelepanelikult treenitava tervislikku seisundit jälgides. Liikumispuudega treenitava kõrval peab tingimata olema väljaõppinud treener. Harrastaja ise aga peab teadma, et trenn on kõva ja nahk tavaliselt trenni lõpuks märg kõigil – nii tervetel kui puudega inimestel. **Tunne aga suurepärase, sest tegeldud on otsekui loodusseaduste eiramisega.**

Seni toimunud treeningud on olnud liikumispuudega noorte jaoks millegi uue võimatunäiva avastamine, rõõm liikumisest, tasakaalu ja füüsilise vormi arendamine. Oleks vaid treeninguvõimalusi! Paraku on neist pigem puudus, sest vajalikud on vastava kõrgusega ruumid, koolituse saanud treenerid-füsioterapeudid ja mitte odavad drenažöörid.

Heli Kaldoja

Grossi drenažöör (GD)

GD on originaalne drenažöör, mis võimaldab liikumispuudega lapsel iseseisvalt säilitada vertikaalasendit, sooritada keha liikumisi ümber keha pikitelje, sagitaaltelje ja liikuda edasi mööda sirgjoont. Samas on võimalik sooritada ka harjutusi horisontaalasendis (toengpõlvituses). Suurepärane on võimalus 10-90% ulatuses doseerida keha raskust toetuspinnalet, mis aitab järk-järgult lapse tugi-liikumisaparaadil kohaneda iseseisva liikumisega.

Tänu GD-le saab laps kogeda harjutusi/liikumisi, mis tavaolukorras on seotud riskiga, kuid kasutades drenažööri, ohutu. Viimane asjaolu muudab treeningu emotsionaalseks, sest on võimalik harrastada sportlike tegevusi, nagu näiteks jalgrattasõit, ronimine redelil, rulluisutamine, hüppamine batuudil jne, see tähendab vahetada iseseisvalt ruumis kiirelt asukohta, mis tavaolukorras on liikumispuudega lapsele väga raske.

Seega aitab GD oluliselt suurendada puudega lapse liikumisaktiivsust, arendada vestibulaaraparaati, kujundada adekvaatset kehaimidžit.

Lisaks liikumiskiiranguga lapse lähendamisele tavalapse sportlikele tegevustele, viiakse GD-ga läbi ka spetsiaalseid harjutusi, mis aitavad lapsel (iseseisvalt) õppida tundma oma raskuskeset, õppida saavutama püstiasendis ja liikumisel tasakaalu, kui see on kaotatud.

Kõiki harjutusi/liigutusi, mida laps ei suuda iseseisvalt sooritada, aitab läbi viia füsioterapeut, ja seda senikaua, kuni laps on võimeline neid ise tegema. Oluline on ka asjaolu, et GD kergendab füsioterapeudi füüsilist koormust lapsega harjutusi tehes.

Grossing

Grossingu drenažöör on emotsionaalne treeningvahend, mis tõhusalt aitab tugevdada lihaseid, anda koormust organismile ja arendada vastupidavust.

Drenažööriga on võimalik sooritada erinevaid hüppeharjutusi, pöörlemisi ümber keha pikitelje, frontaalteelje ja sagitaaltelje. Positiivseks pean seda, et drenažöör aitab kõhu- ja seljalihaseid trennida võrdselt, st neid tasakaalustades, mis on oluline õige kehaasendi hoidmiseks, saavutamiseks. Oluliseks teguriks on ka emotsionaalsus, tänu millele sooritatavate harjutuste raskusaste on tihti võimete piiril.

Grossingu drenažööri puuduseks pean seda, et koormuse doseerimise võimalus on puudulik, väga vähene. Üldjuhul puudub võimalus liikuda piki sirget. Puudega lastega töötades puudub ka võimalus nn peenemaks näputööks. Ka on füüsiline koormus füsioterapeudile/abistajale tunduvalt suurem kui GD-ga töötades.

Arvan, et ideaalne oleks neid kahte drenažööri omavahel kombineerida, luues GD abiga soodsad pinnase grossingu harrastamiseks. GD-ga tekitame õigeid liikumismustreid ja grossinguga võib neid täiustada sportlike esinemiskavadeni, andes liikumispuudega lastele/noortele tohutu motivatsiooni ja väljundi iseseisvaks liikumiseks.

Ka tegelikus elus on kahe drenažööri koos kasutamine järele proovitud suvelaagris. Kui tervete inimeste trennid on näidanud, et sugugi mitte palju pole neid, kes seda siiski rasket ja vaevanõudvat trenni päevast päeva teha tahavad ja jõuavad, siis

liikumispuudega noored innustusid tohutult liikumisest, "tööpäevad" olid pikad ja trenni tehti väljas veel pimedaski. Ja tõsi on, et emotsionaalne külg oli grossingu käes, kuid ka GD-sse suhtuti asjalikult ning iga harjutusega mõeldi kaasa. Arvata võib, et kui oleks võimalik kasutada GD juures abivahen-

dina rulliske, jalgratast, reketeid, batuuti jne, siis ei suuda enam miski neid noori (ja lapsi) drenadžöörist eemal hoida.

Monika Ausmees
Füsioterapeut

MIDA ARVAVAD GROSSINGUST LIIKUMISPUUDEGA NOORED ISE?

Isabella:

„Minu arvates on see kohutavalt tore leiutus. Arvan, et see meeldiks kõigile inimestele. Minusugustele inimestele annab see vabaduse tunde, st seda, et sa tunned, et võid teha seda, mida sa enne ei ole teha saanud (näiteks harjutusi, mis tekitavad sinus linnu tunde, liikumiskavasid, kus on kõikvõimalikke võimlemise ja akrobaatika elemente).

Mulle meeldib see väga, sest see annab mulle jõudu ja tahtmist teha võimatuna näivaid asju. Minu unistuseks on õppida ära iseseisev akrobaatikakava!”

Annika:

„Alguses oli nagu veidi imelik, aga kohe kui ära harjusin, hakkas meeldima. Ega see harjumine tegelikult väga kaua aega võtnudki.

Mulle meeldis see, sest sain teha absoluutselt kõiki liigutusi mida muidu teha ei saaks ja pärast on palju parem olla, kui kõik lihased on lahti venitatud. See on nagu võimlemine, aga palju lõbusam. Arvan, et need kellele muidu võimelda ei meeldi, (mina kuulun kindlasti just nende hulka) satuvad sellest vai-

mustusse. Kui kõrvalt vaatasin, tundus küll, et ei tea kas see nii tore ongi kui kiidetakse, aga kui ise järgi proovisin sain aru, et nii võiks ju kasvõi terve päev võimelda.

Igal juhul minu arust on see parim viis enda liigutamiseks.“

Maria:

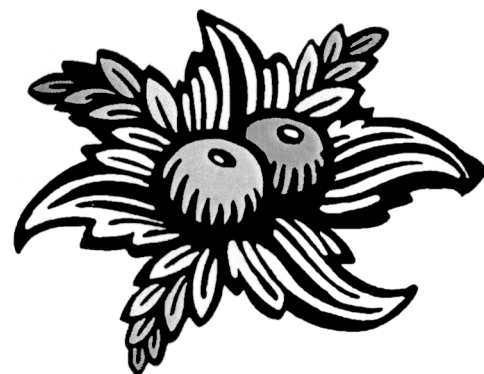
„Grossing – see oli minu jaoks midagi täiesti uut, väga põnevat ja põhjalikult läbi raputavat. Hmm, kuidas küll nimetada seda grossingu peal olemist? Ei saa ju ometi öelda grossingu seljas ratsutamine, kuigi vahel see rütmiline hüppamine... Või kirjeldada, võrrelda seda tunnet hoopis lendamisega? Jah, grossingul olemine on minu meelest mõnes mõttes tõesti sarnane sellisele imelisele lendamise tundele.

Minu keha tundus mulle nii kerge, et tekkis tõepoolest tunne, nagu suudaks ma kohe-kohe lendu tõusta. Kui sellest suurest ennekogematust kaaluta oleku tundest hoolimata ei kasvanud ju mulle tiivad ning ma jäin grossingu külge, mistõttu sellel „lendamisel“ on ikkagi omad piirid. Järelikult ei ole lendamine siiski kõige õigem sõna grossides kogetu väljendamiseks.

Just, grossimine ongi kõige parem sõna, et väljendada kõike grossinguga seonduvat. Grossing on juba ise nii originaalne, et sõna väärib käänamist, pöörämist ja mida kõike veel! Mäletan veel ka selgesti, et kogesin esimest korda grossides lisaks kõigile toredatele tunnetele ka hirmu. Võibolla oli see nii seepärast, et see oli minu jaoks midagi täiesti uut ja kõik uus tekitab teatavasti alateadvuses

paratamatult hirmu või oli see ka sellepärast, et olin ma ju Karaskil üks esimesi, kes drenaažööriks läks. Aga ma sain oma hirmust kiiresti üle, sest olin ise nii evelil ja hakkasin sõnul seletamatult neid inimesi, kes minu ümber olid ja minuga tegelesid peaaegu, et kohe usaldama. Pärast esimest grossimist olin ühtäkki nii läbi, et isegi jala tõstmine näis olevat ületamatult raske. Seda tänu Tiina Grossile, kes on nii võimatult,

võrratult entusiastlik. Grossing andis mulle tohutult positiivset energiat ja kuigi olin pärast esimest korda väga väsinud, teadsin kindlalt, et tahan sinna tagasi. Olen enam kui kindel, et grossing ja Karaski laager andsid mulle palju jõudu nii füüsiliselt, kui vaimselt, et röske sügis, talv ja pingeline kooliaasta vastu pidada.“

PUUETEGA INIMESTE TUGIISIKU-VÕRDVÄÄRSE NÕUSTAMISVÕRGUSTIK

*30. septembril jõudis lõpule üheaastane Eesti Liikumispuuetega Inimeste Liidu koostatud ja elluviidud ning kõigile puuetega inimestele suunatud Phare-Access suurprojekt "Puuetega inimeste tugiisiku-võrdväärse nõustamisvõrgustik." **Tugiisik-võrdväärne on ettevalmistava koolituse läbinud vabatahtlik, kes, olles ise samalaadse invaliidistumise läbi elanud, püüab oma elukogemusega toetada hiljuti invaliidistunud; on võimeline mõistma, et muuta ei saa toimunud, muuta saab mõistmist ja suhtumist.***

Mis ajendas sellist projekti kirjutama ja millised olid püstitatud ülesanded, kuidas need täideti ja mida saavutati?

Projekti "Puuetega inimeste tugiisiku-võrdväärse nõustamisvõrgustik" koostamise ajenditeks olid projektijuhi isiklik elukogemus, mitmeaastane tegutsemiskogemus vabatahtliku kriisinõustajana ja mitmekümneaastase töö tähelepanekud mitmetes puuetega inimeste organisatsioonides, töös puuetega inimestega. **Ei ole uudis, et puuetega inimestel esineb palju passiiv-**

sust, rahulolematust, madalat enesehinnangut, õpitud abistust, oskamatust oma suhteid korraldada ja kohaneda uute olukordadega, vähe on valmisolekut ja tahtmist mõista peamist – ise oma elu eest vastutada. Koos kehalise paranemisega ei kaasne alati inimväärikuse taastumist. See ei taastu iseenesest. Vaja on käivitada Eestis peaaegu puuduv psühholoogilise rehabilitatsiooni süsteem (nii see, mida peaksid osutama meditsiinasutused kui ka sotsiaalsüsteemi poolt korraldatavad kohanemiskursused).

Kiiret muutust siin aga oodata ei ole, kuna praegu Eestis puudub isegi üldine rehabilitatsioonikontseptsioon.

Psühholoogilise toetamise kergesti kättesaadavaks muutmisega, nõ sellele tegevusele "õla allapanemisega" on palju tegele- nud ka puuetega inimeste endi organisatsioonid arenenud riiki- des. Ilmneb, et just siin saavad riiklike institutsioonide kõrval (tihti enamgi) puuetega inimesed ise vabatahtliku tööga oma saatuse- kaaslaste heaks palju ära teha.

Projekti aluseks saigi lääneriiki- des laialt levinud ning Eesti olu- des märkimisväärset leevendust pakkuv "tugiisiku-võrdväärse" lii- kumise kogemus. Selle põhimõt- ted on Eesti oludesse mõningase kohandamisega hästi ületoo- davad (pilotprojekt oli 1998. a. Tallinnas):

1. Arenenud riikides võetakse tugiisiku-võrdväärse koolitu- sele ainult psühholoogiliselt rehabiliteeritud. Eestis tuleb aga alustada eelkõige koolita- tavate eneste psühholoogilise rehabiliteerimisega, alles see- järel saab tegelda tugiisiku- võrdväärse töö põhimõtete tut- vustamisega. See aga tähen- dab mitmekordset koormust nii kursuslastele kui koolitaja- psühholoogile.
2. Arvestades Eesti väiksust, puuetega inimeste ühingute- liitude erinevat arengutaset ning rahaliste vahendite nap- pust, oli otstarbekohane sa- maaegseks edasiminekuks võimalikult paljudesse puude- liikidesse kuuluvate vabataht- like ühiskoolitamine. See oli

väga õige otsus, õpiti teine- teist aktsepteerima, vastas- tikku paremini tundma seda, mis erinevaid puudeliike ühen- dab, mis eristab.

Projektiga oli ette nähtud:

- a) Tugiisiku-võrdväärse olemuse ja tegevuse tutvustamine puuetega inimeste ning nende perede hulgas ja 170 tugiisiku koolitamine (10 igasse maa- konda) eelduste ja võimaluste loomiseks tugiisiku nõusta- misvõrgustike tekkele maa- kondades.
- b) Üleriigilise puuetega inimeste tugiisiku-võrdväärse nõusta- mistelefoni avamine.
- c) Projekti jätkusuutlikkuse taga- mine.

Projekti läbiviimine andis:

- a) tugiisiku-võrdväärse olemus ja tegevuse sisu, laad ja vajalik- kus said mõistetavaks palju- dele puuetega inimestele ja nende peredele. Koolitustel oli 17 grupiga 201 vabatahtlikku erinevatest puude-gruppide- st (12 inimest grupis). Lisaks projektis ettenähtule said 37 vabatahtlikku täiendava kooli- tuse **telforitööks** (usaldus- telefoni kuulaja-nõustaja). Maakondades jätkavad osa koolituse läbinutest iseseisvalt edasiõppimist kaasates sel- lesse ka teisi huvitatuid. Eel- dus ja esmane alus maakonda- des tegutsevatele tugiisiku- võrdväärsete tegutsemisele (võrgustikule) on pandud – "seeme on mulda külvatud";

b) üleriigiline puuetega inimeste tugiisiku-võrdväärse omaette nõustamistelefoni avamine jäi ära, sellel ei oleks mõtet. Hoo- pis otstarbekam on koostöö Hingeabi Assotsiatsiooni Usal- dus üleriigilise lühinumbriga 126 (fikseeritud raamlepingu- ga), sest:

- 1) projekti edenemise käigus ilmnes, et tuntav osa tu- giisiku-võrdväärse koo- lituse läbinutest on peale täiendkoolitust ise või- melised heade telforitena – võrdväärset nn. "terve- tega" – tegutsema. See on uus senikogematu või- malus omaenese rikka- liku, esmapilgul negatiivse elukogemuse ärakasuta- miseks, viimane saab hoopis uue värvingu – muutub väärtuslikuks elu- kogemuseks. Neid koge- musi vajab ka usaldus- telefon. See töö annab võimaluse olla aktiivne ja arenemisvõimeline, olla ühiskonnale kasulik, vää- rtustada ennast ja peale mõningat eneseproovi- mist jõuda avatud töotu- rule. Koostöö toimib selle aasta oktoobrist alates;

- 2) ligikaudu pooled lühi- numbrile 126-le helis- tajatest on puuetega ini- mesed.

Selgituseks: lühinumber 126 töötab nädalaring- selt kl. 16.00-08.00, he- listajale on see tasuta).

- c) projekti jätkusuutlikkuse taga- mise (koolituste jätkamine, maakondlike tugiisiku-võrd-

Järjekordne tugiisikute koolitus

väärsete võrgustiku nõustamine, koostöö assotsiatsiooniga "Ühendus") võttis üle koolitus-nõustamistöo kogemustega MTÜ "Ma kuulan Teid";

d) kuna mõistet "tugiisik" interpreteeritakse Eestis mitmeti, asendasime koolituste käigus selle täpsema sõnastusega – "võrdväärne toetaja".

Võrdväärne toetaja on inimene meie seas, kes on endas tunnetanud jõudu ja soovi, võiks öelda – on leidnud kutsumuse, sirutada abistav käsi, öelda toetav sõna hädasolijale (abivajajale), et inimene leiaks endas uuesti üles jõu iseseisvaks mõtteaktiivsuseks, emotsionaalseks tasakaaluks, vastutuseks oma edasise elu eest.

Koolituste eesmärgiks oli teadvustada ja sõnastada võrdvää-

se toetuse olemus, sisu, võimalused, laad ning tegevusviiside valiku isikupärasus ja vastutus. See toimus järgmiste ülesannete lahendamise kaudu:

- ▣ eneseteadvuse avardamine – harjumuspärasest erineva maailma ja inimese käsitlemise kaudu;
- ▣ enesehinnangu muutmine – erinevate võimalike suhete tõlgenduste ja endasse suhtumise analüüsimise abil;
- ▣ mõtteaktiivsuse ja leidlikkuse (otsinguvalmiduse) ergutamine;
- ▣ emotsionaalse stabiilsuse olemuse mõtestamine – õppiv suhtumine oma meeleoludesse ning suhtesituatsioonidesse;
- ▣ inimväärse elu mõtte olemuse teisendamine;

- ▣ võrdväärse toetaja tegevuseks vajalike teadmiste ja oskuste omandamine;
- ▣ abivajajale suunatud tegevuse jaoks vajaliku täiendava teabe andmine.

Kõik kursuselased said kirjaliku abimaterjali – "Teekond arusaamisesse endast".

Kursuste tulemuslikkust võib pidada õnnestunuks. Igal kursusel tekkis meeldiv töömeeleolu, aruteluks vajalik avameelne suhtumine ja siirus, hinnangute paindlikkus. Ei olnud hukkamõistmist, oli küllaltki aktiivne eriarvamuste sõnastamine. Kõikide kursuste lõpul oli tunnetatav mõtteaktiivsuse tõus, soov ja mõningane suutlikkus sõnastada probleeme nii, et oleks võimalik liikuda lahenduste suunas. Vähenes elupeelglikkus ning avaldus isikupärane valmisolek minna ja "oma

eluga midagi ära teha”, et väärtustada oma olemasolu, olla toeks teistele abivajajatele.

Kursuslaste poolt sõnastati mõningaid laiemat käsitlemist (lahendamist) vajavaid probleeme:

- töötamises on tähtsustatud ainult raha teenimise pool; sisuliselt on töö üks tegevuse liike, mis kuulub iga täiskasvanud inimese vajaduste hulka, andes inimese arenguks vajalike kohustuste, vastutuse ja õppimise mitmetahulise olukorra – selline lähenemine annab tunduvalt paindlikuma lahendusviiside leidmise võimaluse (ka kohustuse). On vaja eemalduda stampidest ning näha puuetega inimestes ka loojaid (töötajaid);
- puuetega inimeste ja praktiliselt tervete inimeste suhete dilemma – siin toimivad vastastikused eelarvamused, mis kutsuvad esile kõikvõimalikke arusaamatusi; puuetega inimeste olemasolu ühiskonnas on teadvustatud, nüüd on kätte jõudnud aeg üksteist tundma õppida;
- puuetega inimeste seksuaalsuhete problemaatika;
- haigusega kaasnev surmahirm – sellest kõnelemist enamasti välditakse;
- kurtide kursusel tõusis eriti teravalt esile eelarvamuslike vastuolude olemus suhtlemisel kuuljatega;
- puuetega laste vanemate probleemiks sõnastus oskamatuse kujundada kasvamist ja arengut selliselt, et täiskasvanuks saanuna tuleksid lapsed oma võimaluste piires edukalt toime.

Kriitiliseks probleemiks oli maakondlike puuetega inimeste kodade suhtumine kursustesse (nemad koostasid grupid). Kuna tegemist oli võrdväärse toetaja koolitusega, siis pidanuks eeldatavalt olema kursusel inimesi kõikidest puudeliikidest maakonnas ning iga kursuslane olema piisavalt suhteaktiivne, et kursusel tekkinud mõtteid ja saadud teadmisi edasi kanda. Ometi oli peaaegu kõikidel kursustel puudeliikide esindatus küllaltki piiratud ning gruppides oli alati mõni kursuslane, kes oma suhtlemislaadilt ja isiksuse iseärasuste poolest ei suudaks olla võrdväärseks toetajaks. Kahjuks jäid nad siiski pigem abivajajateks.

Puuetega inimeste ühingute liitude arvestuses osalesid koolitustel 24 organisatsioonist üle 200 inimese.

Hästi kordaläinuks võib lugeda projektimeeskonna tööd. Küsimus ei ole ainult heades organisatsioonilistes lahendustes vaid kogu meeskonna pidevas osalemises kursuste töös, vestlusringides, aruteludes. Lisaks koolitusele oli kõigil kursustel igal õhtul kell 20.00 “avatud mikrofoni” aeg. Kursuste õnnestumises oli ka see küllaltki oluliseks teguriks.

Paneksin lõppu kõigile mõtlemiseks tähelepaneku – **puuetega inimeste hulgas on palju neid, kes on suutelised nende elu valdkonna küsimusi ise ja väga otstarbekalt lahendama.** Nende väarikustunne kannatab just selle all, et neid ei peeta intellektuaalselt suutlikuks enda elukorralduse eest vastutust

kandma. Eriti hävitavaks muutub selline eelarvamuslik suhtumine ametkondlike suhete tasandil. **Just siin tulebki päevavalgele asjaolu, et kõrvuti väga tublidega on ka neid, kes on hukkamõistvad, rahulolematud kuna nende arvates ei lahendada teiste poolt piisavalt hästi nende eluraskusi, mis on tegelikult märk nende õpitud abitusest tulenev eluvastutuse puudus või selle vähenemine (kahjuks nad ise ei taha seda sugugi tunnistada).** Nii jääbki ametkondlikul tasandil sageli märkamata väärtusliku kogemuse ja teadmiste põhjal tulev mõtteavaldus, sest enamasti ei ole puudega inimesel küllaldaselt jõudu, et “hakata aknast sisse ronima kui ta on uksest välja visatud”.

Kokkuvõtteks: Projekti võib lugeda igati õnnestunuks - isegi enam, saavutatu ületas tunduvalt oodatu. Edukaks edasiminekukuks ja saavutatu kindlustamiseks on vaja:

- esimeses etapis – vähemalt kahe-kolmekordistada tugiisikute arvu maakondades jätkuva koolituse abil;
- teises etapis – välja õpetada kõigisse maakondadesse omad koolitajad: 3 – 4 igasse maakonda;
- jätkata võrdväärsete toetajate hulgast telforite ettevalmistamist lühinumbrile 126.

Mihkel Aitsam
projektijuht

Virumaa Teabekeskus – kellele ja milleks?

Virumaa Teabekeskus loodi 2001. a. juunis Ida-Virumaa Puuetega Inimeste Koja ja Taani DSI ühisprojekti “Võrdsed võimalused puuetega inimestele” raames. Projekt käivitus küll 01. september 2000. a., kuid sellele kuu-päevale eelnes 1,5 aastat tihedat projekti ettevalmistustööd koostöös taanipoolse projektijuhi Peter Christianseniga. Projekti eesmärk oli luua teabekeskus tegelemaks kõikidega ja kõigega, mis seotud puuetega inimestega.

Õpetajad, kasvatajad, sotsiaaltöötajad ja teised ametnikud on ühiskonna peegel kogu harituses ja harimatuses, rikkuses ja vaesuses, edus ja ebaedus, perspektiivitundes ja ühepäeva-elamises. Teabekeskuse ülesandeks ongi eelpool nimetatud gruppide muutmine haritumaks elukestva õppimise kaudu.

Viimased 10 aastat tegelevad Eesti Puuetega Inimeste Koda, puuetega inimeste liidud ja maakondlikud puuetega inimeste katusorganisatsioonid puuetega inimeste koolitamisega, kuid samas on koolitamata jäänud puuetega inimesi ümbritsev keskkond. Vähe on kasu haritud puudega inimesest, kui teda ümbritseb harimatus. Puuetega inimestele võrdsed võimalusi saab luua vaid teda ümbritseva keskkonna harimise läbi. Teabekeskuse poolt võimalikult erinevatele sihtgruppidele korraldatavate koolituste kaudu püütaksegi seda puudujääki leevendada.

Keskuse ülesanneteks on olnud teabe kogumine, teabe levitamine, koolituste ja teabepäevade korraldamine, kontaktide vahendamine, projektide algatamine ja oma kodulehekülje tegemine.

Projekt on toiminud veidi üle kahe aasta, mille jooksul on korraldatud üle 35 koolituse/teabepäeva ja seda väga erinevatele sihtgruppidele – omavalitsuste juhid, sotsiaaltöötajad, puuetega inimesed ja nende pereliikmed, lasteaednikud, õpetajad, hoolekandeametite töötajad, raamatukogutöötajad ja paljud teised.

Koolitustel käsitletud teemade valdkonnad on olnud mitmekülgsed, kus lektoriteks psühhiaatrid, psühholoogid, juristid, sotsiaaltöötajad, eripedagoogid jne. Läbitud teemadest võib näidetena nimetada: “Vaimupuudega inimene peres”, “Vaimse puudega kliendi teenindamine”, “Erivajadustega inimene sotsiaal- ja haridussüsteemis”, “Käitumishäiretega ja ebaküps laps kollektiivis”. Tegelikult on see teemade nimistu veelgi pikem ja mitmekülgsem. Projekti kaheaastase toimimise jooksul on selgunud tõsiasi, et sellise suunitlusega keskusi oleks vajalik luua kokku vähemalt neli, et niimoodi katta osaliseltki Eesti vajadus. Kui hakkaks toimima teabekeskuste võrgustik kogu Eestis, suudetakse üheskoos luua puudega inimeste ümber korrastatud ja koolitatud võrgustik. Teabekeskuse tegevuses on kindlasti ka suur roll juba loodud ja pidevalt

täiendataval kakskeelsel koduleheküljel aadressiga www.erivajadus.ee, kus on võimalik saada igakülgset puuetega inimestega seonduvat infot.

Teabekeskuses tehtava töö tulemusena on loodud mitmekülgne andmebaas, saadud koolituste ja teabepäevade korraldamise kogemused, omandatud kodulehekülje tegemise kogemus, olemas on koostööpartnerid, olemas on asjast huvitatud sihtgrupid, olemas on koolitusruumid ja seda ühiselt kohaliku kojaga - seega oleme välja võidelnud koha Ida-Virumaa sotsiaalmaastikul.

Kõik, kes on huvitatud teabekeskuse tööst ja otsivad mõnele teda huvitavale küsimusele vastust, saavad helistada meile telefonil 033/56515, saata e-kiri aadressil virumaa.teabekeskus@mail.ee või külastada meie kodulehekülje aadressil www.erivajadus.ee.

Lõpetaksin teabekeskuse töötajate motoga, mis innustab meid jätkama tööd, mida oleme alustanud:

Inimesi, kellest ei jää järele suuri saavutusi, vaid ainult rida väike-seid heategusid, pole asjatult elanud. (Charlotte Gray)

Kaia Kaldvee

Ida-Virumaa PIK tegevjuht

Ühisprojekti juht

KUULMISPROBLEEMID NÕUAVAD TÄHELEPANU

Käesoleva aasta oktoobrikuu esimene nädal pühendati Eesti Vaegkuuljate Ühingu initsiatiivil KUULMISNÄDALAKS. See oli ülevaariigiline kuulmishoiu ja kuulmiskaitse alasele tegevusele suunatud kampaania, mida korraldati Eestis esmakordselt.

Kuulmisnädala tunnuslauseks oli: **“Kaitse ja hoiu kuulmist”**.

Meedikute andmetel on kuulmiskahjustustega inimesi 10-14% elanikkonnast. Viimastel aastatel on suurenenud laste ja noorte inimeste arv, kellel on tuvastatud kuulmislangus. Eestimaa koolilaste kuulmise halvenemise kohta on toodud faktilisi andmeid mitmete ajalehtede ja ajakirjade artiklites. Noorte hulgas on levinud valju muusika kuulamistava. Kaasaegsed kuularid suudavad pakkuda suhteliselt võimsat heli, mis võib ületada kõrvade füsioloogilise taluvuspiiri. Kui see toimub kestva, süveneb kuulmiskahjustus salalikult ja korvamatu. Ka avalikud muusikaüritused võimendatakse sageli üle. “Muusikast kurdiks”, “Tahan kuulata vaikust”, nii võib iseloomustada mitmeid tõsielust kirjutatud artikleid Eesti ajakirjanduses.

Ka inimese vananemisega kaasneb kuulmise oluline nõrgenemine. Iga neljandal pensionieas inimesel on juba kuulmisvaegus. Palju on ka neid inimesi, kellel on kohisev-pinisev heli kõrvus, milline väsitab, piinab ja kahjustab tasapisi tervist. Valdav osa inimestest kannatab meie tehnikseerunud ümbruse mürakülluse pärast. See kõik mõjub inimese tervisele ja psüühikale. Riigi Tervisekaitse andmetel töötab üle 20 000 inimese kuulmist kahjustavas müras. Transpordimüra Tallinnas ja teistes suuremates linnades on ohtlikult suur. Kuulmispuudega inimesed on eriti tundlikud häiriva müra suhtes. Kuuldeaparaadi kasutamine muutub mürakeskonnas sageli võimatuks. Tänapäeval on kõik olme-

tööstus- ja muu müraga seonduv saanud sotsiaalseks probleemiks. Kuulmisnädala mõte oli suunatud põhiliselt inimestele, kelle kuulmine on veel normi piires, eriti noored, kes peaksid oskama endid hoida võimalike kuulmiskahjustuste eest. Kõrvaarstid, tervisekaitse spetsialistid esinesid loengute ja vestlustega koolides ja asutustes. Tutvustati vaegkuulmisega kaasnevaid probleeme ja nende lahendamise võimalusi. Kuulmiskaitsevahendeid (kõrvaklapid, kõrvatropid) tutvustas Karske Eesti OÜ. Need on kerged, turvalised ja mugavad kaitsevahendid. Neid ja paljusid teisi abivahendeid saab näha ja proovida ka EVKÜ Keskuses, Tallinnas, Pärnu mnt 142. Kuulmiskahjustuste ennetustööle tuleb hakata enam tähelepanu pöörama. Riiklikest vahenditest doteeritakse aastas 3,7 milj. krooni eest kuulmisabivahendeid. See on vaid 30% tegelikust vajadusest. Kuuldeaparaatide saamise ootejärjekorrad ulatuvad 2-5 aastani! Kuigi muu toimetulek kuulmisvaegusega inimesel on veel piisav, võib kuulmispuue põhjustada sotsiaalset eraldumist teistest inimestest. Tekib tahtmine üksinda olla, püütakse vältida osavõttu koosolekutest, ühisüritustest, ahenevad tegutsemispiirid ja suhted. Vaegkuulja jääb ühiskonnas tõrjutuks!

See asjaolu ajendaski kuulmisnädala raames alustama kaardistamist vaegkuuljate kuulmis- ja kontakteerumisvõimalusi ühiskondlike ürituste läbiviimise kohtades (koosolekuruumid, saalid, teatrid jm) ja teeninduskohtades (pangad, piletikassad). Loodame, et kohalike omavalitsuste toetus ja abi võimaldab eeloleval Euroopa Puuetega Inimeste Aastal realiseerida ka vaegkuuljate

kauaegse soovi: saada normaalsemad kuulamisvõimused. Ka kuulmiskeskused Tallinnas ja Tartus andsid kuulmisnädalal rohkem informatsiooni ja võimaluste piires vaegkuuljaile kuulmisabi ja kuulmisteenusid. Linnades ja maakonnakeskustes osalesid kuulmisnädala ürituste läbiviimisel ka kohalikud Vaegkuuljate Ühingud. Vabariigis on

kokku juba 16 ühingut, kuhu on ühinenud ligi 900 kuulmispuudega inimest. Kuigi üheks eesmärgiliseks tegevuseks on toimida oma piirkonna kuulmishäiretega inimeste huvi- ja teenindusorganisatsioonina, tuleb veel palju tegeleda soodustingimustel kuulmisabiahendite saamisega. Üldisemad probleemid on endiselt informatsiooniaegus, tööhõiveraskused, oskamatus abi leida oma puudega toimetulekuks, ametnike huvi vähesus vaegkuuljate probleemide lahendamisel jm. Huvipakkuvad on olnud läbiviidavad teabepäevad ja õppeseminarid. Ühingute juhtidele ja juhataste liikmetele läbiviidud õppekoolitusi on toetanud ka käesoleval aastal Rootsi Värmlandi

Vaegkuuljate Ühing. Erilist tänu võlgneme ühingu esindajatele hr Torbjörn Ranefell'ile ja Stig Björklund'ile.

Kasulikku infot vaegkuulmisega seonduvast, ja ühingu tegevusest saab EVKÜ poolt koostatud ja trükitud ilmunud brošüüridest "Kuulmisabi", "Kuulmine ja vananemine", "Kuulmishoid", ajakiri "Meie ise", perioodiline infoleht AURIS jt. Kõike vajalikku võib

leida ka EVKÜ koduleheküljelt:

<http://www.hot.ee/vaegkuuljad/>

Loodame, et kuulmisnädalal algatatud mõtted, püstitatud ülesanded ja kavandatud ettevõtmised võimaldavad eeloleval, 2003. aastal, Euroopa Puuetega Inimeste Aastal ja Eesti Vaegkuuljate Ühingu juubeliaastal, saavutada kuulmispuudega inimestele võrdväärsemad tingimused meie kiirelt muutuvast ja arenevas ühiskonnas.

Uno Taimla

Eesti Vaegkuuljate Ühingu esimees

Õppekoolitusest osavõtjad Laulasmaal

SAAREMAA PUUETEGA INIMESTE KODA SAI 8-AASTASEKS

Mittetulundusühing Saaremaa Puuetega Inimeste Koda on asutatud novembris 1994. a. Asutajaliikmed: Saaremaa Reumaliit, Saaremaa Kurtide Liit, Puuetega Lastevanemate Ühing, Saaremaa Diabeetikute Liit, Eesti Allergia Liidu Saaremaa ühendus, Saare MK Invaühing, Saaremaa Pimedate Ühing. Tolleaegsele 7 liikmele lisaks on tänaseks kojaga liitunud juba 13 liikmesorganisatsiooni. 1994. a. novembrist kuni oktoobrini 1996. a. juhtis Saaremaa PIK tegevust Heldur Kukk. 1996. a. oktoobrist valiti juhatajaks Liivi Vahter. Kuressaare Linnavalitsus kinkis organisatsioonile tegevuse arendamiseks maja Kuressaares Pikk tn 39. 1995 septembrist alustas Pikk tn. 39 tööd Kuressaare Vanalinna Kooli puuetega laste klass. See oli esimene samm raske puudega laste õpetamisel Saaremaal. Tolleaegsest kahest toimetulekuklassist on saanud 4 ja Kuressaare Linnavalitsus on leidnud nüüd lastele uued ja avaramad ruumid lasteaias.

1996. a. valmisid Pimedate Ühingu Kuressaare osakonna ruumid. Pimedad inimesed hakkasid valmistama punutisi ja punutud mööblit – väljaõppekursused korraldasid soomlased. Puudega inimesi hakkas teenindama invatakso.

1997. a. augustis avati kogu maja tegevuseks puuetega inimestele. **Oleme korraldanud:** üritusi puuetega inimestele, kursusi (arvutiõpe, keeleringid, muusikaline tegevus, käsitöö jm.). Toimuvad: ter-

viseõhtud, rehabiliteerimisalased laagrid, rahvuslike tähtpäevade tähistamine, teabepäevad puuetega inimesi puudutavates küsimustes.

Mitmed inimesed on saanud koolituse ja on telforiteks vabariiklikul usaldustelefonil.

Kultuurist

“VIU” on Saaremaa Puuetega Inimeste Kojas tegutsev ansambel. Ansambel hakkas tegutsema 1999. a. aprillis, juhendajateks Marju ja Riivo Saar. Esimesse proovi kogunes 6 naist, ansambli nimeks otsustati panna “Viu”. Sellel sõnal on saarlase jaoks mitu tähendust (st. päikeseviu, angerjaviu, väike linnuke viu jne.). Ka meie ansambel oli alguses väike ja tagasihoidlik.

Esimene suuremaks esinemiseks sai IV Vabariiklik Puuetega Inimeste Festival Viljandis 10. juunil 1999. Seal esitasime folkloorikava “Ma laulaksin, kui tohiksin“, mis koosnes Saaremaalt pärit lauludest ja luuletustest. Meie suureks üllatuseks saime I koha. See oli suur tunnustus noorele ansamblile.

1999. aasta jooksul oli veel mitmeid esinemisi, Karujärve invaiühingute laagris, külalistele Norrast, Taanist ja Soomest jne. Aasta 2000 algas esinemisega Invamessil Kuressaare Kultuurikeskuses, kus oli külalisi üle vabariigi. Väikesi etteasteid oma majas on olnud peaaegu igal kuul. Suved olid ilma puhkusega, igas kuus mõni esinemine või kokkusaamine.

Kuna tegevus aina laienes, tekkis vajadus pillimeeste järele (seni oli saatnud "Viud" juhendaja Riivo üksi). Nii tekkis aktiivne koostöö folklooriseltsiga "Virvik". Meie esimene ühine pidu toimus mardipäeval, 09. novembril 2000. Kõige suurem ühisprojekt oli jõulupidu 09. detsembril 2000. a. "Jõulud vanas talutares", millest on olemas ka videofilm. Seal toimusid laulud ja mängud põhu sees. Esinesid "Viu" ja "Virvik" koos. Seda aastat iseloomustabki kõige enam koostöö, millest tuli edaspidi palju huvitavaid ühiseid esinemisi. Sõbrapäeva külaliseks kutsuti kunstnik Aapo Pukk. Samuti toimus suvelaager

Ninase puhkekülas tuntud kunstniku juhendamisel. Oleme esinenud ka Kuressaare sanatooriumis ja muudel kohalikel üritustel folkloorikavaga.

Laste muusikaring alustas tegevust aasta tagasi. Ringis osalevad erineva puudega ja erineva vanusega lapsed. Ringi tulevad lapsed invataksoga. See meeldib neile väga – nad saavad end tunda iseseisvatena.

Meie eesmärgiks on olnud tihe koostöö erinevatel aladel ja erinevate inimestega. Inimesed on muutunud aktiivsemaks ühiskondlikus elus. Palju on meie arengule kaasa aidanud koostöösuhted Soome ja Taani organisatsioonidega.

Lähitulevikus loodame välja koolitada tegevusjuhendajad ja hakata päevakeskuses toetatud töö ja päevahoiu teenust pakkuma. Sinna poole suunduvad ilmselt mitmed mittetulundusühingud.

Liivi Vahter
Saaremaa Puuetega Inimeste Koja tegevjuht

Aastalõpu mõtisklused

Usud sa sügavas talves kevade sündi?
Tajud, et jäätunud kaante all elavad veed?
Tunned sa hangedest läbi külvi ja kündi?
Kui see on nõnda, siis, sõbrake, elame veel.

Kuuled sa külmunud kaskedes mahlade tuiget?
Märkad, et päikesest valusaks hellub su meel?
Usud, et kord jälle tulevad tagasi luiged?
Kui see on nõnda, siis, sõbrake, elame veel.

Loodad, et kuivanud kõrte alt kord sünnib haljust,
Lumise liniku käristab kevadetee?
Tahad sa olla ja uskuda? Mõtelda paljust?
Kui see on nõnda, siis, sõbrake, elame veel.

Julged sa öelda, et sinagi eksida võisid?
Jaksad sa olla alati homsesse teel?
Oskad sa näha detsembrikuus õunapuuõisi?
Kui see on nõnda, siis tõesti me elame veel!

Toredat aastavahetust soovib Virve Osila luuletusega
EPI Koda ja ajakirja „Sinuga“ toimetus

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA

GONSIORI 29-107, 10147, TALLINN

TEL: 62 69 952, FAKS: 62 69 951

E-POST: epikoda@epikoda.ee

INTERNETI KODULEHEKÜLG: <http://www.epikoda.ee>

EESTSEISJA: HELVE LUIK
SA EPI FOND JUHATAJA: GENADI VAHER

KOLLEEGIUM: KAIA KALDVEE, LISSI KURG, KAI KUKK